

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eskişehir’de Bir Okul: Sivrihisar Köy Yatı Mektebi (1925-1927)

Yusuf YILDIRIM¹

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eskişehir’de Bir Okul:
Sivrihisar Köy Yatı Mektebi (1925-1927)

Öz

29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilan edilmesinden kısa bir süre sonra Maarif Vekâleti tarafından Anadolu’nun çeşitli yerlerinde köy yatı mektepleri açılması kararı alınmıştı. İlkokul düzeyinde eğitim verecek olan köy yatı mekteplerine okulu ve öğretmeni olmayan köylerde yaşayan çocuklar kabul edilecekti. Akademik eğitim yanında köy işleriyle ilgili eğitim veren okullarda hem yatılı hem de gündüzlü öğrenciler öğrenim görebilecekti. Ülkenin hem doğu hem de batı illerinde açılan mekteplerden biri de Eskişehir’in Sivrihisar ilçesindeydi. Bu çalışmada Sivrihisar Köy Yatı Mektebi’nin Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim hayatındaki yeri ve arşiv belgelerinden yola çıkılarak mimari yapısı detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köy Yatı Mektebi, Sivrihisar, Eskişehir, Cumhuriyet, Eğitim.

A School in Eskişehir in the First Years of the Republic:
Sivrihisar Village Yatı Mektebi (1925-1927)

Abstract

Shortly after the proclamation of the Republic on 29 October 1923, the Ministry of Education decided to open boarding schools in various parts of Anatolia. Children living in villages without schools or teachers would be accepted into these village boarding schools, which would provide primary education. In addition to academic education, the schools, which also provided training in village work, would accept both boarding and day students. One of the schools opened in both the eastern and western provinces of the country was in the Sivrihisar district of Eskişehir. This study examines the place of the Sivrihisar Village Boarding School in the educational life of the early years of the Republic and its architectural structure in detail, based on archival documents.

Keywords: Village Yatı School, Sivrihisar, Eskişehir, Republic, Education.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Paper

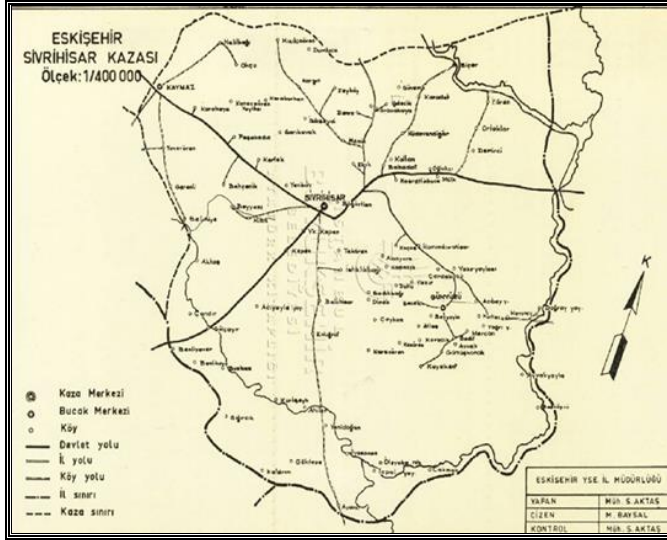
1. Giriş

Sivrihisar, Eskişehir’in güneydoğusunda bir dağın eteklerinde eğimli bir alanda kurulmuş olup deniz seviyesinden yüksekliği 1070-1050 metreler arasındadır. Bölge, Malazgirt Muharebesi’nden sonra 1074’te Anadolu içlerine doğru ilerleyen Selçukluların hâkimiyetine girmiş olup 1092’de Melikşah’ın ölümünden sonra I. Kılıçarslan’ın yönetimine geçmişti. Sivrihisar Kalesi, sivri kayalar üzerine inşa edilmiş olduğundan Türkler’in idaresine geçtikten sonra coğrafi yapısına nazaran bu isimle anılmaya başlanmıştı. Osmanlı Devleti’nin son döneminde Aydın vilâyetindeki Sivrihisar’la (günümüzde İzmir’e bağlı Seferihisar) karıştırılmaması için yazışmalarda “Ankara Sivrihisar’ı” şeklinde kullanılmıştı (Sezgin, 2009: 289-291). Bununla birlikte Sivrihisar ilçesinde belediye örgütü 1877 yılında kurulmuştu. O dönem mahalle ihtiyar heyetinin seçtiği şehremini başkanlığında bölge eşrafından oluşan 5 kişilik

¹ Yusuf YILDIRIM, Dr. Araştırmacı, e posta: yusufyildirim.fa@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6457-0219.

kadro ile çalışmalar başlamış, memur kadrosu birer zabıta âmiri, veznedar, kâtip, odacı ve yeteri miktarda temizlik işçisi ile faaliyete geçmişti (Eskişehir İl Yıllığı 1973, 242).

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti yönetimine geçen devlet kuruluşları arasında yer alan sancak ve mutasarrıflıklar ise vilâyet yapısı şekline çevrilmeye başlanmıştı. Eskişehir'de 1914 yılında Osmanlı Sancağı kurulmuşken, Cumhuriyetin ilanından sonra 1925 yılında vilâyet merkezi oluşturulmuştu (Eskişehir İl Yıllığı 1973, 16). Eskişehir vilayetine bağlı bir kaza olan Sivrihisar, Cumhuriyetin ilk yıllarında şehrin kazaları arasında yüz ölçümü, yerleşim yeri sayısı ve nüfus yoğunluğu açısından en büyüğüdü.²

Şekil 1: Eskişehir Sivrihisar Kazası Haritası (Eskişehir İl Yıllığı 1973, 67).

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında gerçekleşen savaşlar sonucunda Balkanlar ve Kırım'dan Anadolu'ya göç dalgaları yaşanmış, ülkede yoksul ve muhtaç çocukların oranı artmıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı süreçte öksüz, yetim ve kimsesiz çocuklar sorunu gündeme gelmiş, bu çocukların korunması ve öğrenim görmeleri için dârüleytamlar açılmıştı (Müezzinoğlu, 2012: 400). “Yetimler yurdu, yetimhâne” anlamına gelen dârüleytam, dönemin Maarif Nâzırı Ahmed Şükrü Bey'in önerisiyle 25 Kasım 1914 tarihinde kurulmuş, İttihat ve Terakkî Fırkası'na bağlı olarak 1915 yılı başından itibaren faaliyete geçmişti (Nuhoglu, 1993: 521).

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nı yenik tamamlamış ve 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı. Ülkenin bazı bölgelerinin İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesiyle Millî Mücadele³ başlamıştı. Bu süreçte Mustafa Kemal Paşa eğitime dair görüşlerini ilk kez Sivas Kongresi sırasında Amerikalı Gazeteci Mr. Brown'a anlatmıştı. Türk halkı iyi eğitim görmeliydi, iyi eğitim de okul demekti. O, Türk köylüsünün pek azının okur yazar olduğu bilgisini vermiş, buna rağmen köylünün çocuklarının iyi eğitim alması konusunda istekli olduğuna vurgu yapmıştı (Anar, 1981: 60). Yine bu süreçte öksüz ve yetimlerin eğitim öğretimi gündeme gelmiş, 1921 yılında Ankara'da toplanan Maarif Kongresi eğitime verilen değerin bir göstergesi olmuştu (Yücel, 2023: 295; Bozkurt, 2020: 1749-1762). 1 Mart 1922 tarihinde Gazi Mustafa Kemal Paşa TBMM'nin açılışında yaptığı konuşmasında köy

²Bu bilgiler Cumhuriyet'in ilanı ile yapılan 27 Ekim 1927 tarihli ilk nüfus sayımına göre düzenlenmiştir (İstatistik Yıllığı, 1931: 32).

³İstiklâl Harbi, Bağımsızlık Savaşı veya Kurtuluş Savaşı olarak da anılır. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin ardından başlayıp askerî açıdan 11 Ekim 1922 tarihli Mudanya Mütarekesi ile, siyasî açıdan 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile son bulmuştur (Küçük, 2020; 76-77).

çocuklarının eğitimi hakkında önemli bilgiler vermişti. Ona göre çok uzun süredir ülkeyi yöneten hükûmetler eğitimi genelleştirmek istemiş fakat doğu ve batı taklidinden öteye gidilememiş, bu durum cehaleti beraberinde getirmişti. Uygulanmak zorunda olan eğitim politikasının ana hatları şöyleydi: Ülkenin gerçek sahibi ve sosyal yapının gerçek unsuru köylüydü ve köylü eğitimden yoksun bırakılmıştı. Bu yoksunluğu gidermek için uygulayacak eğitim politikasının temelinde ilk aşamada genel olarak bütün köylüye okuma yazma öğretmek gerekmekteydi. Ayrıca köylüye vatanını, dinini, dünyasını tanıyacak kadar coğrafya tarih, din ve ahlâk ile ilgili bilgiler vermek ve dört işlemi öğretmek eğitim programının temel amacı olmalıydı (TBMM ZC, 1338[1922]: 7-8; Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Konuşmaları, 74). Bunula birlikte okul genç beyinlere hürmeti, millet ve memleket sevgisini, şerefli geleceği öğretmeliydi (İnan, 1983: 139).

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1923 tarihli TBMM açılış konuşmasında yatılı ilkokul açmanın önemine değinmiş, ilköğretimin ihtiyaç duyduğu müesseselerden birinin de yatılı ilkokullar olduğunu belirtmişti. Mevcut hükûmet son zamanlarda incelemelerde bulunmuştu ve çıkan sonuca göre ülke genelinde yatılı ilkokulların açılması yönünde bir eğilim vardı. Birkaç ilin çocuklarını bir bölgeye toplamanın eğitim birliği ile yurt sevgisi ve kardeşlik üzerine etkisi büyük olacaktı. Maarif Vekâleti üzerine düşen sorumluluğu yerine getirecek ve yatılı okulların açılmasını tüm imkânlarıyla teşvik edecekti (TBMM ZC, 1339[1923]: 12).

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesinden kısa bir süre sonra Maarif Vekâleti; Anadolu'nun çeşitli yerlerinde 25 yatılı ilkokul açılması için çalışma başlatmıştı (Yeni Mektepler Küşadı, 1924). Vekâlet, 1924 yılının mayıs ayında okullara bir genelge yollamış ve şartları uygun olan bölgelerde yatılı ilkokul açmak istediğini bildirmişti. Genelgeye göre, okulu olmayan köy çocuklarının öğrenim görmeleri çok önemliydi ve açılan okulların yatılı kısmına alınacak öğrenci sayısı altmış olarak belirlenmişti. Bu okullara gündüzlü/yatısız öğrenci de kabul edilecekti. Okulların kuruluşuna uygun bina olup olmadığının araştırılması, uygun yapı bulunduğu takdirde plan, kroki ve fotoğrafların Maarif Vekâlet'ine yollanması istenmişti (Leyli İptidai Hakkında Bir Tamim, 1924).

Cumhuriyetin ilk yıllarında hükûmet, eğitimin birçok kurum tarafından yönetilmesi konusunu dikkate alması, 3 Mart 1924 tarihinde TBMM'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun⁴ kabul edilmesini sağlamış ve eğitim açısından önemli bir sorunu çözüme kavuşturmuştu. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü sonrasında Maarif Vekili Hüseyin Vasıf (Çınar) Bey'in⁵ verdiği röportaj, eğitimdeki rotayı anlamak açısından önemliydi. Vasıf Bey'e göre; bütün eğitim kurumlarını Cumhuriyet ruhu ile geliştirmek hedefler arasındaydı. Tevhid-i Tedrisat kanunu ile Türkiye'de "...Tek terbiye, bir tek mektep, bir tek tedris "sistemi uygulanacaktı. Ayrıca ilkokullar, "Şahsi tesir ve tahribattan kurtarmak" için genel bir programın varlığı eğitim için önemliydi. Maarif Vekili Anadolu'yu kastederek; ülkenin savaş

⁴Kanunla, Türkiye genelindeki bilim ve eğitim kurumları Maarif Vekâleti'ne bağlandı. Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflar tarafından yönetilen tüm medreseler ve okullar Maarif Vekâleti'ne devredilmiş ve bağlanmıştı. (Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1340 [1924]; TBMM ZC, 1340 [1924]: 26).

⁵Vasıf Çınar, Millî Mücadele ve Cumhuriyet döneminin önemli isimlerinden biriydi ve eğitim alanında önemli bir yere sahipti. Çınar 1896 yılında doğmuş, İzmir İdadisi'nden mezun olmuş ve 1915 yılında Mustafa Necati Bey ile öğretmenliğe başlamıştır. Millî Mücadele yıllarında Mustafa Necati Bey ile Balıkesir'de İzmir'e Doğru gazetesini yayımlamıştır. Gazete vasıtasıyla hem işgal güçlerine hem batılı devletlere hem de İstanbul Hükûmeti'ne karşı duyulan tepki ifade edilmiştir. Daha sonra Vasıf Bey, Saruhan mebusu olarak TBMM'ne girmiş ve Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı ve Hilafetin kaldırılması gibi önemli konularda mecliste etkisini göstermişti. Ayrıca Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun hazırlanmasında ve Maarif Vekili olarak uygulamasında mühim yere sahipti. Eğitim alanındaki faaliyetlerinin ardından Çınar, Prag, Budapeşte ve Moskova büyükelçilikleri yapmış, 1929 yılında dönemin Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in ölümü üzerine Türkiye'ye dönmüş ve yeniden Maarif Vekili olmuştur. Vekillik görevi sona erdikten sonra Roma Büyükelçiliğine atanmış ve ardından ikinci kez Moskova Büyükelçisi olmuştur. Vasıf Çınar, 2 Haziran 1935 tarihinde Moskova'da görevini sürdürürken vefat etmiştir (A. Baran, 2001: 200).

sebebiyle tahribata uğramış bölgelerinde eğitime verilen önemin daha da artması gerektiğine vurgu yapmıştı. Cinsiyet eşitliğini önemseyen Maarif Vekili,

“...Kadın ve erkek için ayrı bir düşünce, ayrı bir tahsil düşünmeğe imkân yoktur. Türkiye kız çocukları, erkek çocukları ile aynı terbiye ve tedris programını takip edeceklerdir” sözleriyle kız çocuklarının eğitime katılmalarını desteklemişti (Maarif Vekili Vasıf Bey’in Beyanatı, 1924).

1924 yılında eğitim konusunda yaşanan önemli gelişmelerden biri de Amerikalı Profesör John Dewey’in Maarif Vekâlet’inin davetini kabul ederek Türkiye’ye gelmesiydi (Maarif Vekâleti’nin Amerikan Müşaviri Geliyor, 24 Mayıs 1340/1924). Bir süre Türkiye’de kalan Dewey çalışmalarda bulunmuş ve ülkesine dönmeden önce 26 Ağustos 1924 tarihinde bir gazeteciyle röportaj yaparak görüşlerini açıklamıştı. Dewey’e göre, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabulü önemli bir gelişmeydi. İlkokullardaki çocukların yaşları küçük olduğundan bir mesleğe hazırlanmaları mümkün değildi. Bu aşamada çocukların kişilik ve davranışları inşa edilmeliydi ve bu konuda öğretmenlere önemli görevler düşmekteydi. Ayrıca öğrencilerin eğitiminde sadece hafızalarına yüklenilmemeli, el işlerine önem verilmeli ve öğrencinin köy hayatıyla bağlantısı sağlanmalıydı. Ona göre okul binaları eğitime elverişli olmalı, öğrenciler için oyun yerleri bulunmalıydı (Profesör John Dewey Giderken, 1924). Dewey ülkesine döndükten sonra Türkiye’deki eğitimle ilgili bir rapor hazırlamıştı. Raporunda köyün kalkınması için köy okullarının önemli olduğunun altını çizmiş, Türkiye maarifinde köy hayatı ile bağlantılı okulların tesis edilmesini önemli görmüştü (Dewey, 1939: 11,20). Bununla birlikte 1924 yılı ağustos ayında yapılan Muallimler Birliği Kongresi’nde köylerde eğitim göremeyen kız çocuklarını okutmak için köy okullarında karma eğitime önem verilmesine yönelik çalışmalar yapılması kararı çıkmıştı (Muallimler Kongresi, 1924).

Okul eksikliğinin giderilmesi konusu TBMM’de milletvekilleri tarafından da gündeme getirilmişti. Urfa Milletvekili Refet Bey, köylerde yaşanan okul eksikliğine değinmiş, Türkiye genelinde okulu olmayan 30 bin köyün bulunduğunu ifade ederek, bu köylerden 20 bininin 10 veya 20 haneli köylerden oluştuğunu açıklamıştı. Refet Bey’e göre bu köyler için en uygun çözüm yolu şu şekildeydi: Köyleri bir araya getirerek (belli noktalarda), 300 yatılı ilkokulun açılması ülke çapındaki ilkokul problemini yok edebilirdi. Ayrıca açılacak okullar için 2 bin öğretmene ihtiyaç vardı (Türkiye’de İptidai Maarif 2, 1341 [1925]; Çakan, 2013: 88).

Bu süreçte Maarif Vekâleti’ne bağlı ayrı bir genel müdüriyet tarafından öksüz yurtları⁶ adı altında yönetilen eski dârüleytamlar Maarif Teşkilatı Kanunu ile⁷ şehir yatı mektebi ismi altında maarif kadrosu içine girmişti. Ayrıca 1925-1926 ders yılı okullar için önemli bir yıl olmuş, Maarif Teşkilatı’na Dair Kanun’la birçok konuda düzenleme yapılmıştı. Bahsi geçen kanunla; ilkokullar, şehir ve kasaba gündüz; şehir ve kasaba yatı, köy gündüz ve köy yatı isimleriyle açılacaktı (TBMM ZC, 1926: 7-10).

Köy yatı mekteplerine okulu ve öğretmeni olmayan⁸ köylerin çocukları alınmaktaydı. Bu okullar ilkokul düzeyinde eğitim vermekteydi. Aynı zamanda köy çocuklarına tarla işlerinde yöntem öğreten,

⁶Öksüz yurtlarının isim değişikliği teklifi ilk olarak Sivas Milletvekili Rahmi Bey’den gelmişti. 22 Nisan 1925 tarihli “Öksüz Yurdu İsminin Tebdiline Dair” önergesinin sebebini açıklayan Rahmi Bey’e göre, hayatlarını ülkenin bağımsızlığı için feda eden şehitlerin çocuklarının eğitimi için açılmış olan okulların öksüz yurtları adını alması, şehit çocuklarına her an öksüz olduklarını hatırlatmakta, bu durum çocuk psikolojisine olumsuz etki yapmaktaydı (TBMM ZC, 1341[1925]: 448).

⁷Kanunun beşinci maddesinde durum şu şekilde açıklanmıştı “...Şehir ve kasaba yatı mekteplerini muhtaç ve kimsesiz çocuklara mahsus olmak üzere Maarif Vekâleti açar. Bu nevi mektepler aranılan şartları haiz olmak üzere vekâletin müsaadesiyle mahallî idareler ve belediyeler tarafından dahi açılabilir.” (Maarif Teşkilatına Dair Kanun, 1926; TBMM ZC, 1926: 9).

⁸1926 yılında TBMM’de muallim mekteplerinin inşaatı hakkında bir kanun teklifi görüşülmüş, teklife göre inşa edilecek muallim mekteplerine her vilayet kendi bütçesinden destek verecekti. Bu sırada söz alan Eskişehir Milletvekili Emin (Sazak) Bey kendi düşüncülerini paylaşmıştı. Ona göre, yeni binalar yapmak köylerin öğretmen ihtiyacını karşılamak için çözüm

hayvan besleme, köy evlerinin günlük ve kışlık ihtiyaçlarını hazırlama yollarını gösteren ve yaptıran okullardı. Köy yatı mekteplerinin amacı öğrencinin mezun olduktan sonra köyü ve ailesi için faydalı bir birey olmasıydı. Bu okula giren çocuklar, okulda yiyecekleri ürünleri okula getirirdi. Getirilecek olan yiyecek miktarı okul idaresi, öğrenci velisi veya köy ihtiyar heyeti arasında tespit edilmekteydi. Öksüz veya yardıma muhtaç olan köy çocuklarının ihtiyaçları köylülerden erzak olarak temin edilirdi. Bu okulların öğrenci kadrosu yoktu ve kız öğrenciler de bu okullara girebilirdi. Ayrıca erkek ve kız öğrencilerin yatakhaneleri ayrıydı (Ergin, 1977: 2057-2058).

Şekil 2. 1925-1926 Ders Yılında Faaliyet Gösteren Köy Yatı Mektepleri (İhsaiyat Mecmuası 1925-1926 Ders Senesi, 1928: 66-68; Yücel, 2023: 296.)

1925-1926 ders yılına gelindiğinde var olan köy yatı mekteplerinden biri de Sivrihisar'daydı. Ülkenin hem doğu hem de batı bölgelerinde köy yatı mektepleri açılmıştı. Türkiye genelinde faaliyet gösteren diğer köy yatı mektepleri ise şunlardı: Artvin, Ardahan, Aşkale, Ayaş, Aydın-Yenipazar, Afyonkarahisar, Ergani, Ahlat, Urfa, Ertuğrul, Bitlis, Bayburt, Pınarhisar, Çaycuma, Çanakkale, Harput, Hopa, Siverek, Şarkikarahisar, Aziziye, Gaziantep, Kars, Karakurt, Kütahya, Mardin, Manisa, Malatya, Van, Vona Köy Yatı Mektepleri (1925-1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti, 1928: 66-68; Yıldırım, 2025: 70; Yücel, 2023: 295).

Cumhuriyetin ilanı henüz bir yılı doldurmuşken, 1925 yılında silahlı bir irtica ayaklanması olan Şeyh Sait isyanı başlamış ve bu isyanı bastırmak için göreve gelen Başbakan İsmet Paşa (İnönü) Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri gibi radikal tedbirler almak zorunda kalmıştı. Daha sonra Cumhuriyet rejiminin ilk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmış, 1926 yazında ülke Gazi Mustafa Kemal Paşa için tertip edilen suikast girişimi ile sarsılmıştı (İnönü, 2018: 461-472). Bununla birlikte 1925-1927 yılları arasında önemli devrimler gerçekleştirilmişti. Köylünün refahını doğrudan etkileyen bir hamle olarak Aşar Vergisi kaldırılmış; tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması ile laikliğe dair önemli bir adım atılmıştı. Uluslararası takvim, saatin ve Türk Medeni Kanunu'nun kabulü yine bu dönemde olmuştu (Martın, 2017:77-78). Anlaşıldığı üzere bahsi geçen dönemde ülkede çok önemli gelişmeler yaşanmıştı. Tüm bunlarla beraber çiçeği burnunda Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitimde başlıca hedefi; önce çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak, ardından bunu geçmektir. Eğitimin millî, bilimsel,

üretmeyebilirdi. Muallim mektepleri daha sade olmalıydı ki eğitim gören öğretmen adaylarının hayatlarına bu sadelik etki edebilirdi. Muazzam muallim ve köy muallim mekteplerinin inşası buradaki öğrencilerin asıl gayeden sapmasına ve tüketime odaklı olmasına neden olabilirdi (TBMM ZC, 1926: 175-178; Sazak, 2007: 84-85).

laik, karma ve uygulamalı olması en önemli eğitim ilkesiydi. Atatürk döneminde eğitsel ve kültürel yapının yeniden inşasında dikkat edilen noktalar sırasıyla şunlardı: Batı medeniyetine entegre olmak, gelişmiş ve pozitivist⁹ bakış açısına sahip olmak, millî ve modern olmak; dayanışmacı bir toplum meydana getirmeye yönelmiş olmak (Batır ve Giorgetti, 2009:123; Baran, 2010: 21).

Bu çalışmada Cumhuriyetin ilk yıllarında köy çocuklarının eğitime katkı sağlayan, köy yatı mekteplerinden biri olan Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin eğitim hayatındaki yeri ve arşiv belgelerinden yola çıkılarak mimari yapısı incelenmiştir.

2. Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin Eğitim Hayatındaki Önemi

Osmanlı Devleti döneminde Eskişehir'de eğitim konusundaki gelişmeler İkinci Meşrutiyet'e kadar fazla bir gelişme göstermeden devam etmiş, Meşrutiyet'in ilanı ile ivme kazanmıştı. Bu süreçte tüm çevreler eğitime öncelik vermeye başlamış, Maarif Nezaretî'nin¹⁰ bütçesinin yetmediği yerde şehir halkının maddi desteği alınmıştı. Ayrıca iptidai mekteplere gelir sağlamak için gazino ve dükkân yapılması kararı alınmış, binaların yapımı için belediye başkanı ve şehrin ileri gelenleri yardımda bulunmuştu. 1916 yılına gelindiğinde Eskişehir'in çeşitli ihtiyaçları için bir program hazırlanmış ve eğitim konusu dâhil edilmişti. Programa göre Eskişehir'de eğitim çağı geçmiş ve eğitim çağındaki öğrenci sayısı 30 bin olarak saptanmış, ihtiyaç sırasına göre şehir beş bölüme ayrılmıştı. İlk sırada Sivrihisar yer almakta, okul binası yapımı ve öğretmen ihtiyacının karşılanması hedeflenmekteydi (Koşlu ve Birgün, 2015: 207-208).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti ile imzalanan Mondros Mütarekesi sonrasında 22 Ocak 1919 tarihinde Eskişehir İngilizler tarafından işgal edildi. 423 gün süren İngiliz işgali Mustafa Kemal Paşa'nın kararlılığı, Ali Fuad Paşa'nın planı, Yarbay Mahmut Bey'in zekâsı ve Eskişehir halkının desteği ile sona ermişti. Buna rağmen Eskişehir bir süre sonra Yunanlıların işgaline uğrayacak ve bu işgal 2 Eylül 1922 tarihine kadar sürecekti (Koşlu, 2015: 265-266). Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa halkla temasta bulunmak için çıktığı yurt gezisinde 15 Ocak 1923 Eskişehir'e uğramış ve çeşitli incelemelerde bulunmuştu. Eskişehir Mutasarrıfı Nihat ve Maarif Müdürü Şerif Beyler ile Eskişehir'de maarif hayatı üzerine önemli konular konuşulmuştu. İşgalden önce şehirde sekiz erkek, beş kız mektebi vardı. Bu sayı işgal sonrasında beş erkek, iki kız mektebi ve bir yuvaya gerilemişti. Mektep için bir bina daha arayışı vardı. Maarif Müdürü, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ilk mektepler için öğretmen ihtiyacı olduğunu söylemiş, ilköğretimin mevcut öğretmenlerle devam ettirilmesinin mümkün olmadığını, birçok konuda cahil olarak nitelendirdiği köylünün eğitilmesi gerektiği belirtmişti. Sorunun çözümü için de dârülmualimînler¹¹ açılmalıydı. Gazi Paşa, donanımsız öğretmenlerle birçok mektebin açılmasındansa, donanımlı öğretmen sayısı kadar mektebin açılmasının doğru olduğu düşüncesindeydi. Eskişehir'de her köyde mektep açmanın mümkün olmadığını söyleyen Maarif Müdürü'ne göre çözüm yolu şu şekildeydi: Bölge bölge gece mektepleri açılarak, mevcut öğretmenlerle eğitim verilebilirdi. Beş altı köyün öğrencisi bir araya getirilerek bir mektep açılabilirdi. Bu durumda da mektebe dönüşecek binanın eksikliği söz konusuydu (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2004; 236-240; Koşlu ve Birgün, 2015: 219).

1925 yılı mayıs ayında gerçekleştirilen Maarif Müfettişleri Kongresi'nde köy mektepleri için önemli kararlar alınmıştı. Köy tahsili için köy hayatına daha uygun bir program ve talimatname yapılmalı, köy mekteplerinin sınıf sayısı ve yıllık eğitim süresi şehir mekteplerinden az olmalıydı. Öte yandan köy mekteplerinden şehir mekteplerine giderek eğitim hayatına devam edecek öğrencilerin

⁹Terim Fransızca'da; gerçek, olgu, kesin, kanıtlanmış gibi anlamlara gelen positif kelimesinden türetilmiştir. Pozitif bilim kavramı, olgularla ilgili kesin ve kanıtlanmış bilgiyi ifade etmektedir. Geçerli bilgiyi olguların bilgisinden ibaret gören ve metafizikle dinî bilgiyi geçersiz sayan felsefe akımıdır (Kutluur, 2007:335).

¹⁰ Osmanlı Devleti'nde 1857'de kurulan ve Cumhuriyet döneminde Maarif Vekâleti adını alan teşkilâttır (Akyıldız, 2003: 273).

¹¹Osmanlı Devleti'nde 1848-1924 yılları arasında faaliyet gösteren erkek öğretmen okuluna verilen isimdir (Öztürk, 1993: 551).

zorluk yaşamaması için şehir mekteplerine yakın seviyede eğitim verilmeliydi. Köy okullarında kız ve erkek çocukları bir arada okuyacaklardı (Müfettişler Kongresinde İlk Tedrisat 1925). İncelenen yıllarda Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nde eğitim gören öğrenciler arasında kız öğrencilerin olup olmadığına dair bilgiye ulaşılamadı. Buna rağmen 1925 yılı içinde mektep tarafından düzenlenen bir kır gezisi esnasında çekilen fotoğrafta kız öğrencinin olmadığı düşünülmektedir. Fotoğrafın siyah beyaz olması kesin bir kaniya varmamızı zorlaştırdı.

Şekil 3. Sivrihisar Köy Yatı Mektebi Öğrencileri Gezintide (Maarif Vekâleti Mecmuası, 1341/1925: 112).

1923-1927 yılları arasında Eskişehir genelinde ilkokul düzeyinde 84 okul ve bu okullarda görevlendirilmiş olan 145 öğretmen vardı. Öğrenci sayısı ise cinsiyet ayrımı yapılmadan 6 bin 511 olarak saptanmıştı (Eskişehir İl Yıllığı 1973, 74). Bu dönemde ilköğretim kademesinde eğitim sorunu kentlere göre köylerde daha fazlaydı. Nüfusun yaklaşık %80'inin yaşadığı köylerin sayısı 40 bin civarındaydı ve köyler birbirinden uzak ve az nüfusluydu. Mevcut koşullar ilkokul öğrencilerinin eğitim almasını zorlaştırmıştı (Burgaç, 2004: 7). 1920'li yıllarda Anadolu'nun yoksul bölgelerinde okula başlamak ve devam etmek köy çocukları için başlı başına bir sorundu. Sorun olmasının nedenlerinden biri çocukların köy işleri ile uğraşma gerekliliği idi (Onur, 2005: 315). Eğitime ulaşmak zor olmasına rağmen 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre Eskişehir'de 7 yaşını dolduran çocuklarda okuma bilme oranı %24, 27 olarak saptanmıştı. Bu orana göre 7 yaşını dolduran her 4 çocuktan 1'i okuma bilmekteydi. (Koylu ve Erdiñ, 2021: 522).

1927-1928 ders yılına gelindiğinde köylerdeki ilkokul sayısı 4 bin 688 olarak saptanmış, köy okullarına 186 bin 848 erkek, 55 bin 41 kız olmak üzere toplamda 241 bin 899 öğrencinin devam ettiği görülmüştü (Maarif İstatistiği, 1933; 26-27; Burgaç 2004; 7). Bahsi geçen okullardan biri de Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'ydi.

1925-1926 ders yılında Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nde idare kısmında 4¹², öğretmen olarak 4 kişi görevlendirilmişti. İdare heyeti ve öğretmenlerin okula ataması asaleten yapılmıştı. Okulda görev yapan öğretmenlerin tümü ilk muallim mektebi mezunuyken, idari personelin 1'i Darülfünun, 1'i orta mektep, 2'si de ilk muallim mektebi mezunuydu (1925-1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, 1928: 66).

Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin 1926 yılı mayıs ayında 81 öğrencisi vardı. Öğrencilerin 2'si gündüzlü, 79'u parasız yatılıydı. Yıl sonu sonu sınavı öncesinde okulun 81 öğrencisi vardı ve öğrencilerin tümü yıl sonu sınavına girmişti. Sınavlarında öğrencilerin 76'sı başarılı olup üst sınıfa geçmiş, 5 öğrenci ikmale kalmıştı. İkmal sınavına giren 5 öğrenciden 2'si üst sınıfa geçmiş, 3 öğrenci ise sınıfta kalmıştı (1925-1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, 1928: 68).

Sivrihisar'a yakın bölgelerdeki mekteplerdeki öğrencilerin başarı durumu ise şöyleydi, ilk olarak Ankara'da bulunan Ayaş Köy Yatı Mektebi'ne bakıldığında, eğitim öğretime elverişli olmayan bir binada faaliyet göstermekte, okul binasına 1.818 lira yıllık kira ödenmekteydi. Okula tahsis edilen öğretmen kadrosu 5, görev yapan öğretmen sayısı 3'tü ve okulun öğretmen eksikliği vardı. Öğrencilerin 1'i gündüzlü, 90'ı parasız yatılıydı. Yıl sonu sınavlarının öncesinde öğrenci sayısı 64'e düşmüş; yıl sonu sınavlarında 56 öğrenci başarılı olup bir üst sınıfa geçerken 8 öğrenci sınıfta kalmıştı (1925-1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, 1928: 66-68; Yücel, 2023: 297-298). Diğer bir mektep ise Afyonkarahisar Köy Yatı Mektebi'ydı. Hazineye ait, bahçesi bulunan, eğitim öğretime elverişli olmayan bir binada faaliyet göstermekteydi. Mektepte öğretmen eksikliği yoktu ve ders senesi sonunda 116 öğrencisi bulunmaktaydı. Öğrencilerin 46'sı gündüzlü, 70'i parasız yatılıydı, ancak sınav öncesinde bu sayı 114'e düşmüştü. Yıl sonu sınavlarına 7 öğrenci girmemiş, sınava giren 107 öğrenciden 89'u bir üst sınıfa geçmiş, 18 öğrenci ise sınıfta kalmıştı (1925-1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası, 1928: 66-68; Yücel, 2023: 29-298). Ayaş ve Afyonkarahisar'daki mekteplere kıyasla Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin akademik başarısının daha iyi olduğu görülmüştür.

Sivrihisar Köy Yatı Mektebi, çocukların eğitimi dışında bölge halkının da önemli konularda aydınlatılmasında rol oynamıştı. Okul müdürünün 23 Temmuz 1925¹³ tarihinde ilçe belediyesinin balkonundan bölge halkına yönelik bir konuşma yapması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Okul müdürü Cumhuriyetin ilanı ve çeşitli inkılaplar için önemli günlerde iki konuşma yapmıştı. Bu konuşmaların içeriği hakkında bilgi veren bir telgrafı daha önce kendisine öğretmenlik yapmış bir meslektaşına yollamıştı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 7.45.1; s. 1). Okul müdürü konuşmasında Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Mütarekesi ile Türkiye'nin işgale uğraması ve Millî Mücadele'nin başlama sürecine değinmiş, Millî Mücadele sonrasında 23 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşmasının önemine vurgu yapmıştı. Ülkedeki şehit çocukları konusuna da dikkat çeken okul müdürüne göre şehit çocukları tüm ülkeye emanet edilmişti. Hükûmet, 23 Temmuz'u "Öksüzlere Yardım Günü" olarak kabul etmişti ve genç, yaşlı, fakir, zengin, kadın, erkek demeden herkes elinden geldiğince şehit çocuklarına yardımda bulunmalıydı. Vatan için canlarını veren şehitlerin çocuklarına yardım etmek bir vatan borcu olarak tanımlanmıştı. Şehit çocuklarının anaları, babaları ve kardeşleri Türk milleti idi. Toplanacak yardımlar Ankara'daki "Öksüzlere Yardım Müdüriyeti Umumisine"

¹²1926 yılında Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'ne okul müdürü olarak tayin edilen Naci Bey, Ortaköy Şehir Yatı Mektebi'nde öğretmenlik yaptığı sırada Sivrihisar'a atanmıştı. Bu bilgi Eskişehir Maarif Müdüriyeti'nden Maarif Vekâleti'ne yollanan bir telgrafta yer almıştı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 233.1113. 15; s. 3).

¹³İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği gün olan 23 Temmuz Osmanlı'da millî bayram olarak ilan edilmişti. Bu bayram Cumhuriyete aktarılan önemli miraslardan biri olmuştu. Bayram 1909-1935 yılları arasında farklı amaç ve şekillerde olsa da uzun bir dönem kutlandı. Osmanlı Devleti döneminde İyd-i Millî ismini alan bayram, Cumhuriyetin ilanından sonra resmi millî bayram olma özelliğini Cumhuriyet Bayramı'na bırakacaktı. 23 Temmuz, İyd-i Millî günü Yetimler Günü ilan edilmiş, Lozan Antlaşması'nın da bugün imzalanmış olmasından dolayı Sulh günü özelliği de bugüne eklenmişti (Tuna, 2010: 247-250). İyd-i Millî ve bayram kutlamaları 27 Mayıs 1935'te çıkarılan "Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller Kanunu" ile sona erecekti (S. Bolat, 2012: 34-35, Yıldırım, 2025: 95).

gönderilecekti. Sivrihisar Köy Yatı Mektebi Müdürü konuşmasını “Yaşasın büyük millet, yaşasın şanlı ordumuz, yaşasın Sivrihisar’ımız” cümleleriyle sonlandırmıştı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 7.45.1; s.2).

Köylerde yatı mekteplerinin açılmasının yanı sıra buradaki okullara göre bir müfredat programı hazırlanmak istenmişti. Genel ilkokullardaki öğrencilerin eğitiminden köy okullarındaki öğrencileri tamamen ayrı tutmak olası görülmemiş olmasına rağmen köylerdeki öğrencilerin şehir ve kasabalarda eğitim gören öğrenciler gibi aynı programla eğitim görmeleri; ilköğretim basamağının önemli amaçlarından biri olan, öğrencilerin çevrelerine uyum sağlamaları ilkesine hizmet etmediği düşünülmüştü. Bu gerekçeyle genel ilkokulların müfredat programı ilkelerine bağlı kalmak üzere köy okulları için, köy okullarının ihtiyaçları ve ilgileri yönünde bir program hazırlanmıştı (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927: 2-5).

1927 yılında hazırlanan Köy Mektepleri Müfredat Programı’yla köy okullarında haftalık ders saati 24 olarak düzenlenmiş, hazırlanan programda, Türkçe, hayat bilgisi, hesap-hendese dersleri genel programdaki gibi köy okulları programında da vardı. Resim ve elişleri dersleri köy okullarındaki öğrenciler için uyarlanmış, kız öğrenciler için gerekli görülen ev işleri dersleri programa dahil edilmişti. Köylerde ekonomik sebeplerden ötürü okuldan üçüncü sınıf bitiminde ayrılmak zorunda kalan öğrencilerin Türkiye tarihi ve coğrafyası ve vatandaşlık bilgisini öğrenmeleri için de yurt bilgisi dersleri¹⁴ programa dahil edilmişti (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927: 2-5).

Köy okulları için hazırlanan müfredat programında okullarda olması gereken mecburi eşya listesi de verilmiş, programın uygulanabilmesi için bu eşyaların varlığının önemine vurgu yapılmıştı. Eşya listesi sıralaması ve eşyaların kullanım amacı şu şekildeydi;

- 1) En az bir metre uzunluğunda Türk bayrağı olacak ve her hafta cuma günü sabah çekilip, akşamüzeri indirilecektir. Bu işlemler için okul binasının ön cephesinde özel bir direk olacak, bayrak çekilirken ve indirilirken orada hazır bulunanlar bayrağı selamlayacaktır.
- 2) Dersliklerde küçük bir bayrak bulunacak, öğrencilerin karşısındaki duvara ve yükseğe asılan bayrağın ayı sağ tarafa gelecektir.
- 3) Öğrenci sıraları sağlam ve kullanışlı olmalıdır. Ayrıca köy mektepleri için sıraların ikişer kişilik ve basit olması uygun görülmüştür.
- 4) Öğretmenler için de masa ve sandalyenin sade ve sağlam olması istenmiştir.
- 5) Sınıflarda 2 x 1,50 metre ebadında iyi boyanmış, yerden yüksekliği 70 cm olan bir adet kara tahta bulması uygun görülmüştür.
- 6) Öğretmen için okulda bulundurulacak evrak dolabı basit ve sağlam olmalıdır.
- 7) İlk mekteplere mahsus Türkiye duvar haritası, 2 ve 3. sınıf dersliklerinde bulundurulacaktır. Harita düzenli bir şekilde bezle kaplanmış ve çubuklara takılı biçimde sınıf duvarına asılacaktır.
- 8) Okullarda yarım metrelik bölüntüleri olan bir cetvel ile düzenli bir gönye ve santimetrelik ölçü şeridi bulunması istenmiştir.
- 9) Bir kutu iyi türden kuru boya takımı hazır bulundurulacaktır.
- 10) İyi türden birer adet sıradan ve tıbbi termometre okulda olmalıdır.
- 11) Birer adet burgu, keser, çekiç, testere, rende, törpü, kısıkaç, kargaburnu, teneke makası, büyük çakı ve bir miktar çeşitli cins çiviler bulunmalıdır.
- 12) İyi türden bir terzi makası ve ütünün de bulunması istenmiştir.

¹⁴1924 İlkokul Müfredat Programı’nda malumat-ı vataniye ismiyle yer verilen ders, 1926 İlkokul Müfredat Programı’nda yurt bilgisi ismini almıştı. Yurt bilgisi dersinin amaçları şu şekilde sıralanmıştı; ilkokulun birinci amacı vatandaş yetiştirmek olduğu gibi öğrenciler bağlı oldukları ülke ve millete uyumlu hale getirilmeliydi (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1926: 82; Yıldırım, 2025: 33).

- 13) Bir küçük şişe tentürdiyot, birer şişe amonyak, saf ispirto ve üçer paket hidrofil pamuk, steril hale getirilmiş sargı bezi bulunması istenmiştir.
- 14) Her öğrenci için musluklu içme suyu kabı bulunacak, temiz suyun muhafaza edilmesi için bu kabin üst kapağı kapalı tutulacaktır.¹⁵
- 15) Temizlik işleri için bir duvar fırçası, çalı süpürgesi de bulunacaktır.
- 16) Okullarda İlk Tedrisat Kanunu¹⁶, İlk Mektepler Talimatnamesi, ilk mektepler¹⁷ ve köy mektepleri programları da bulundurulacaktır.
- 17) Kullanışlı bir duvar saati ve mercek bulunması da istenmiştir. (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927: 8-9).

Yukarıda verilen eşya listesinden öğrencinin hem rahat hem de sağlıklı eğitim almasının önemsendiği çıkarımını yapmak yerinde olacaktır. Ayrıca bir dizi alet edevatın listeye eklenmesi bu okullarda gerektiği takdirde tadilat, tamirat ve sıhhat işlerine öğrenci ve öğretmenin dâhil olduğunu göstermektedir.

3. Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin Mimari Yapısı

Cumhuriyetin ilk yıllarında okul binalarının yetersizliği söz konusuydu. Başbakan İsmet Paşa (İnönü)¹⁸ bir röportajında ilkokullar konusuna değinmiş ve okullaşma oranının henüz istenilen düzeyde olmadığına vurgu yapmıştı. İsmet Paşa'ya göre tüm sosyal katmandan insanlar çocuğunu okutmak için büyük ilgi gösteriyordu. Başbakan; "... Çocuk istiyor, köylü istiyor, mektep denince karşımıza yapı meselesi çıkıyor" diyerek; toplum olarak çaba gösterilmesi gerektiğini belirtmiş ve beş-on yıl daha kuvvetli bir eğitim siyasetinin uygulanmasıyla okullaşma konusunda büyük yol kat edileceğini ifade etmişti (Maarif Hakkında Mühim Mütalaalar 1924).

1925 yılı mayıs ayında gerçekleşen Maarif Müfettişleri Kongresi'nde alınan kararlardan bazıları şunlardı: Köy yatı mekteplerinin amaçlarına sadık kalınacak ve ilköğretim okulları için bina siyaseti belirecekti. Eğitim verecek mektepler Vekâlet tarafından verilen plana uyarak yapılarını oluşturacaktı (Maarif Müfettişleri Kongresi 1925). Kongrede alınan kararlardan sonra 1926 yılı içerisinde Maarif Vekâleti, Eskişehir Maarif Müdürlüğü'nden Sivrihisar Köy Yatı Mektebi binası hakkında bilgi verilmesi ve okulun planlarının düzenlenmesini istemişti. Vekâlete yollanacak olan okul planı, krokisi ve fotoğrafı için bazı şartlara uyulması istenmiş ve bu şartlar şu şekilde sıralanmıştı:

- 1) Fotoğraflar 13 x 18 boyutunda, okulun güncel durumunu gösterecek biçimde açık ve iyi çekilmiş olmalı.

¹⁵Cumhuriyetin ilk yıllarında içme sularının temiz tutulmasına verilen önemin sebeplerinden biri bulaşıcı bir hastalık olan tifoydu. Tifo hastalığı kolera, dizanteri gibi sudan bulaşmaktaydı. Suyu bulaşan tifo mikrobu daha sonra insanlara bulaşabiliyordu. Tifo ile enfekte olan hastaların, hastalıktan yeni kurtulup topluma karışanların, hastalık belirtisi olmadığı halde bağırısında tifo mikrobu taşıyan insanlar yoluyla mikrop eşyaya, tuvaletler yoluyla lağımlara ve düzen olmayan bölgelerde çeşme, kuyu, ırmak ve göllere karışıp insana bulaşabilmekteydi. Bundan dolayı suyun temiz olması büyük önem taşımaktaydı (Dr. Abdülkadir Lütfi Bey 1933: 166-167). Ayrıca 1927-1936 yılları arasında Türkiye genelinde 880 bin 429 tifo aşısı uygulanmıştı (Türkiyede Sıhhat ve İçtimai Muavenet teşkilâtının Cumhuriyet devrindeki inkişafı, 1937).

¹⁶101 maddelik Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatı; çeşitli değişikliklerle 1961 yılına kadar yürürlükte kalmıştı. Bu düzenlemenin 1. maddesine göre ilköğretim zorunlu ve ücretsizdi (Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatı, 1332: 804; Batır, 2014: 130).

¹⁷1926 İlk Mektep Müfredat Programı, önce belirli okullarda denendi ve 1927'den itibaren bütün ilkokullarda uygulanmaya başlandı (Fer, 2010: 102). 1926 programı ile ilkokullar iki devreye bölünmüş; ilk üç yıl birinci devre, son iki yıl ise ikinci devre olarak düzenlenmişti (İlkmektep Müfredat Programı, 1930: 3).

¹⁸İsmet Paşa başkanlığındaki İkinci İnönü Hükûmeti 1924 yılının mart ve kasım ayları arasında görev yapmıştı. İkinci İnönü Hükûmeti'nin Maarif Vekili ise Hüseyin Vasıf Bey'di (TBMM ZC, 1340[1924]: 147).

Yusuf YILDIRIM

2)Planlar yapılan açıklamaya göre ve azami özenle boş bırakılan sayfalara çizilmeli.

3) Hem fotoğraf hem de planların ait oldukları sayfalar son derece düzenli bir şekilde birbirine bağlanmalı ve bitleştirilmeli.

4)Fotoğraf ve planlar bükülüp bozulmasına engel olmak için işlenen defter kesinlikle bükülmeyecek bir koruma şekliyle Vekâlete ulaştırılmalı.

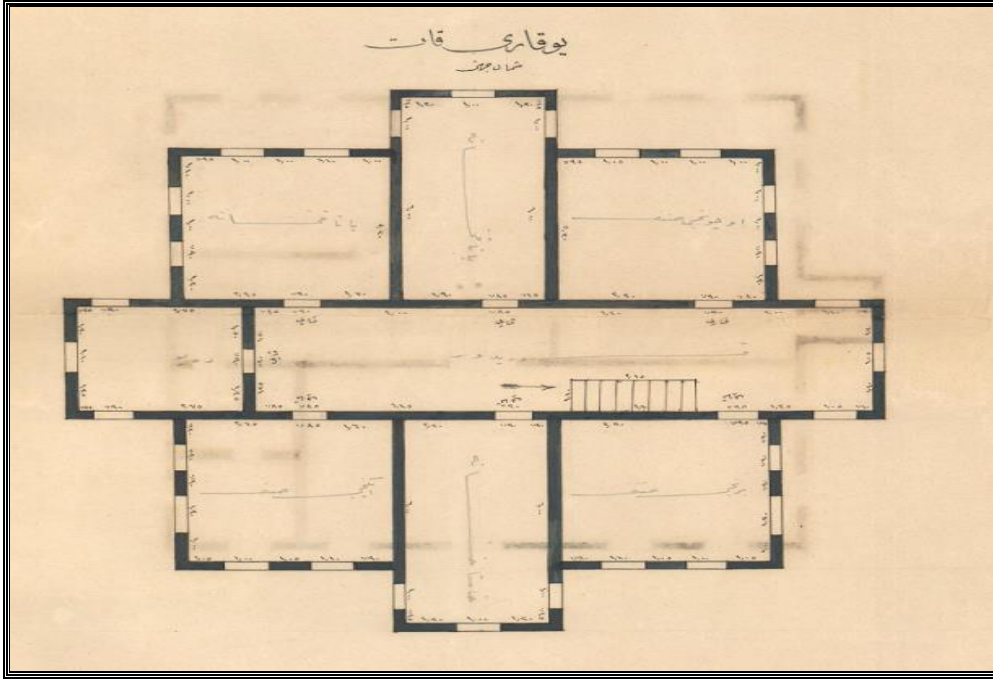
5)Düzensiz ve bükülü olan fotoğraf ve planlar kabul edilmeyecek, ait oldukları okullara iade edilecektir (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 97.47.7, s. 1).

Ayrıca okulun cepheden fotoğrafını çekmek mümkün değilse bina hakkında en iyi fikir verebilecek bir konumdan fotoğraf gönderilebilirdi. Bu şekilde bir fotoğraf yollanacaksa sebebi açıklanmalıydı. Okulun fotoğrafını çekecek kimse yoksa resim öğretmeni tarafından cepheden mümkün olduğu kadar istenen ölçeğe uygun şekilde fotoğraf çekilip gönderilebilirdi (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 97.47.7, s. 1).

Şekil 4: Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin Cepheden Bir Fotoğrafı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 97.47.7, s. 2)

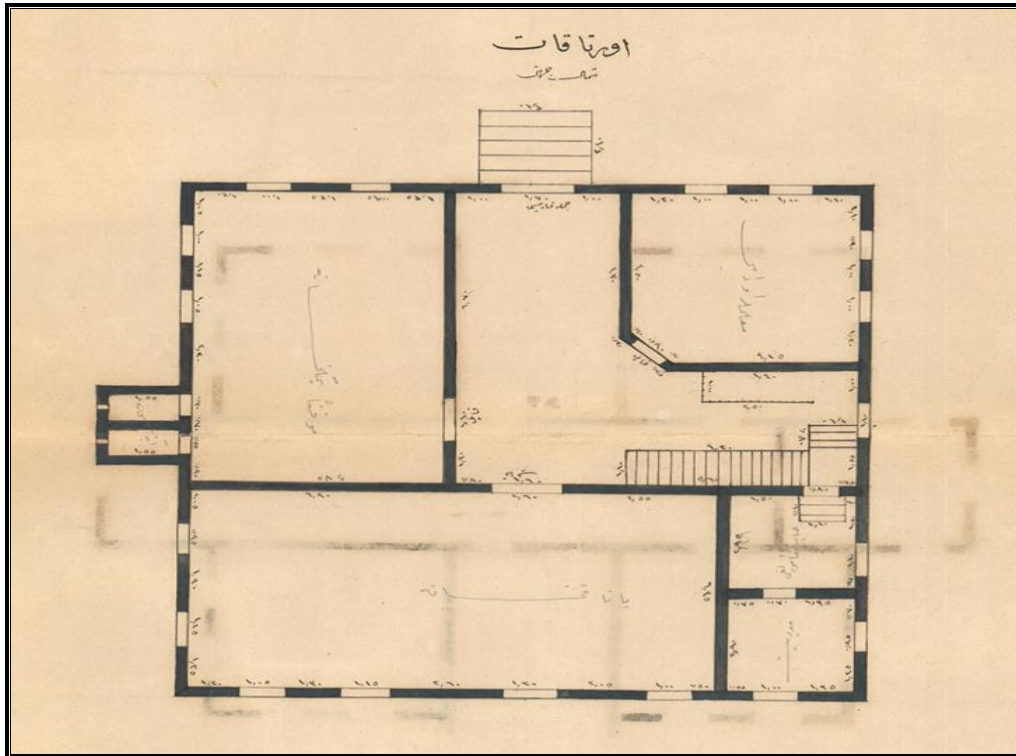
Okulun planı hakkında yapılan açıklamaya göre; plan mutlaka ölçekli olmalı ve plan için ayrılan sayfalar tamamen okulun planı ile doldurulmalıydı. Eğer plan çok fazla küçültülecekse her bir kısım için ayrıca muntazam bir plan çizilmeliydi. Bu çizimler için 4,5 ve 6'ncı sayfalar kullanılacaktı. Planda gereksiz ayrıntı olmamalı ve plan çizimine özen gösterilmeliydi. Çizimlerde Çin mürekkebi kullanılması istenmişti. Okulun tüm bölümlerinin "ne için ve ne olarak kullanıldığı" planda her kısmın üzerine sıradan bir kurşun kalem ile yazılarak gösterilecekti. Bir köşeye de okulun bulunduğu 13 x 18 ebadında kroki hâlinde bir plan çizilecekti. Bu plan yalnız ana caddeleri, devlet dairelerini, başlıca büyük yapıları ve binaları gösterecekti Okul ise bu planda kırmızı renkle çizilecekti. Plan sıradan siyah Çin mürekkebi ile çizilecek, planların hangi kata ait bulunduğu açıklamada yer alacaktı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 97.47.7, s. 6).

Şekil 5: Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin Yukarı Kat Planı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 97.47.7, s.

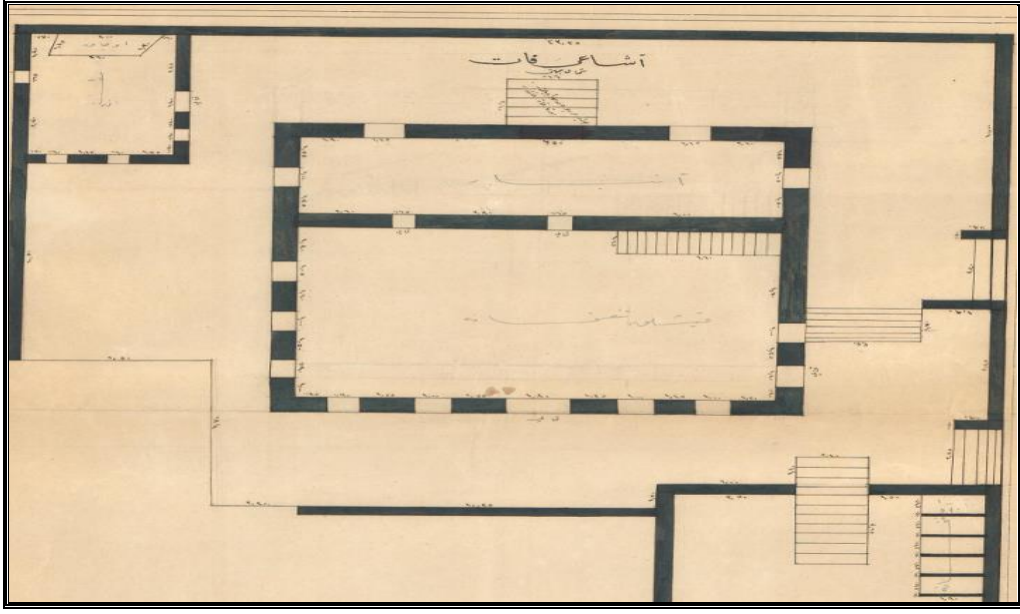
3).

Okulun yukarı kat planına göre burada, 2. ve 3. sınıfların derslikleri, 2 yatakhane, revir, depo ve koridor bulunmaktaydı.

Şekil 6: Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin Orta Kat Planı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 97.47.7, s. 4).

Okulun orta kat planına göre burada yatakhane, yemekhane, müdür ve memur odası, öğretmenler odası ve 2 tuvalet bulunmaktaydı. Ayrıca okulun girişi bu kattaydı.

Şekil 7: Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin Aşağı Kat Planı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 97.47.7, s.

5).

Okulun aşağı kat planına göre burada ambar¹⁹, ocak, mutfak ve kışık teneffüşhane, 5 tuvalet bulunmaktaydı.

Maarif Vekâleti okulun planı ve fotoğrafı dışında bir de "Sualler Cetveli" hazırlamış, okul müdürü tarafından cetveldeki sorulara cevap verilmesi istenmişti. Sivrihisar Yatı Köy Yatı Mektebi'yle ilgili önemli bilgilere bu cetvel vasıtasıyla ulaşılmıştır.

Tablo 1. Sivrihisar Köy Yatı Mektebi Hakkında Sualler Cetveli²⁰

Bina Hakkında Sualler ve Cevaplar							
		Sualler			Cevaplar		
1	Binanın nitelikleri	inşa	a	Kârgir mi? Taş mı? Tuğla mı?	1	a	Boş bırakılmış
			b	Yarım Kârgir midir?		b	Boş bırakılmış
			c	Ahşap mıdır?		c	Ahşaptır
			d	Kerpiç midir?		d	Kerpiçtir
2	Binanın nitelikleri	durum	a	İnşa Tarihi...	2	a	Yaklaşık 20 yıl önce inşa edilmiştir

¹⁹Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nde ambara ait memurun çalıştığını, bu memurun öz geçmişi'nin Maarif Müdüriyeti tarafından Maarif Vekâlet'ine yollandığını, memur değişikliği ya da görevden istifaları görebilmekteyiz. (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 223.1112.19, s. 1; BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y.No: 188. 915.4; s. 1-2).

²⁰Oluşturulan soru cetvelinin sonunda okul müdürünün düşüncelerinin yazılması istenmiş fakat zorunlu tutulmamıştı. Bir mecburiyetin olmamasından dolayı Sivrihisar Köy Yatı Mektebi Müdürü cetvele düşüncelerini yazmamıştı (BCA, GENEL, FK: 180.9.00, Y. No: 97.47.7, s. 7).

		b En son esas(temel) tamirâtı...	b Yapılmamıştır
		c Sağlam...	c Boş bırakılmış
		d Harap, tamiri mümkün...	d Harap fakat tamiri mümkün
		e Çok harap, tamiri mümkün değil	e Boş bırakılmış
3	Binanın cihet aidiyeti	3	Emvâl-i Metrûke ²¹
4	Binanın maddi değeri	4	Bin 500 lira
5	Kirası (aylık, yıllık)	5	Boş bırakılmış
6	Okul olarak yapıp yapılmadığı	6	Ticari okul olarak yapılmıştır.
7	Okul olmaya elverişli midir?	7	Elverişli değildir
8	Yatılı olmaya uygun mudur?	8	Uygun değildir
9	En çok kaç öğrenci yatılı kalabilir?	9	Boş bırakılmış
10	En çok kaç sınıf vardır?	10	Boş bırakılmış
11	Bahçesi var mıdır?	11	Bahçesi yoktur.
12	Bahçeli olabilir mi?	12	Bahçe oluşturulabilir fakat çok masraflıdır.

²¹1800'lü yılların ikinci yarısında Eskişehir bölgesini ziyaret eden G. Perro'a göre Sivhisar'da bir Ermeni okulu vardı (Erşan ve Yetim, 2023: 47). Osmanlı Devleti Birinci Dünya savaşı devam ederken 27 Mayıs 1915 tarihinde "Vakti Seferde İcraat-ı Hükûmete Karşı Gelenler İçin Cihet-i Askeriyece İttihaz Olunacak Tedabir Hakkında Kanun-u Muvakkat" ile savaş zamanında ordu, kolordu, fırka ve müstakil mevki kumandanları; Hükûmet emirlerine, memleket savunması ve asayişin korunması amacıyla alınacak tedbirlere karşı gelenlere ilişkin olarak her türlü önlemi alma konusunda yetkilendirilmişti. Aynı kanunun 2. maddesi, bu askeri makamlara, casusluk veya hıyanetlerini hissettikleri köy ve kasaba ahalisini tek tek veya topluca, başka mahallere sevk ve iskân etme yetkisi de vermektedir. Bu nedenle, bu Kanun-u Muvakkate, uygulamada "Sevk ve İskân Kanunu" denmiştir. Sevk ve İskân Kanunu'nun verdiği yetkiye dayanarak, Ermeniler bulundukları yerlerden çıkarılmış ve yurdun başka bölgelerine sevk edilmişlerdi. Zorunlu göçe tabi tutulan kişilerin geride bıraktığı mallar, literatürde ve uygulamada emval-i metruke (terk edilmiş mallar) olarak adlandırılmıştı (Şimşek, 2020: 303). 1916 yılında Sivrihisar'da Ermeniler tarafında emval-i metrukenin belirlenmesi ve devir işlemleri sırasında binaların gerçek bedelinin verilmediği, görevi kötüye kullanımlar olduğu iddia edilmişti. Bu duruma sebep olduğu iddia edilen kişiler daha sonra adli makamlara sevk edilmişti (BOA, Dahiliye Hukuk Müşavirliği, Y. No: 6.12, s. 1; Sazak, 2007: 104).

Yusuf YILDIRIM

13	Okul büyütülebilir mi?	13	Mümkün değil. ²²
14	Bahçe genişletilebilir mi?	14	Boş bırakılmış
15	Su taksimatı nasıldır?	15	Yalnız iki kuyu vardır. Yerleri ortada olduğundan kapatılmıştır.
16	Su yatağı nasıldır?	16	Su yatağı yoktur.
17	Tuvaletler sıhhi şartlara uygun mudur? Kaç tanedir? Öğrenciye yeterli midir?	17	Tuvaletler sıhhi şartlara uygun değildir. Okul içinde iki, dışında beş tuvalet vardır. Öğrenci için yeterli değildir.
18	Hamam veya duş gibi şartlar var mıdır?	18	Yoktur.
19	Kışlık teneffüshane var mıdır?	19	Yoktur.
20	Binadan en iyi şekilde istifade etmek için yapılacak tadilat ücreti nedir?	20	Binadan en iyi şekilde istifade mümkün değildir.
21	Tamirat için teklif nedir?	21	Yaklaşık 3 bin yüz lira
22	Tamirat için keşif yapılmış mıdır?	22	Yaptırılmıştır.

Tablo. 1'e göre Sivrihisar Köy Yatı Mektebi 1905 ya da 1906 yılında ticari okul olarak inşa edilmiş, Cumhuriyetin ilanından sonra da köy yatı mektebine dönüştürülmüştü. Okulun kat planları ve okul binası hakkında oluşturulan soru cevap tablosu kıyaslandığında bazı uyumsuzluklar dikkati çekmektedir. Bunlarda ilki okulun aşağı kat planında öğrenciler için kışlık teneffüshane yer alırken tabloda bulunmadığı cevabı verilmiştir. Planlara göre okulun içinde farklı katlarda 7 tuvalet bulmaktaydı. Soru cevap tablosuna göre okuldaki tuvaletlerin 2'si okulun içinde 5'i ise okulun dışındaydı. Okulda büyük oranda yatılı öğrenci olmasına rağmen yatılı okul olma şartlarını sağlamıyordu. Sivrihisar Yatı Mektebi'nin maddi değerinin çok üstünde tadilat masrafı vardı. Tüm bu

²²1925 yılının ağustos ayında yatılı öğrenci sayısı okul kapasitesini aşması sebebiyle ilgili kısmın genişletilmesi düşünülmüş, buna rağmen yeni ders yılının yaklaşmış olması ve inşaat mevsimin geçmiş olmasından dolayı tadilat işlemi ertelenmişti. (BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, FK: 30.18.1.1, Y.NO: 15.53.14, s. 1.)

bilgiler ışığında var olan olumsuz tabloya rağmen mektebin öğrenci alımına devam ettiği görülmüştür. Köy çocuklarının okula ve öğretmene ihtiyaç duyduğu bir dönemde Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nden azami fayda sağlanması amaçlanmıştır.

4. Sonuç

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesiyle yeni bir siyasi sürece girilmişti. 1920'lerde dünya genelindeki siyasi dönüşüm kültürel değişimleri tetiklemiş, bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti'nin laik ve millî olma niteliği eğitim alanında kendini göstermiş ve yeni rejim tarafından eğitim devriminde ilkokullara ayrı bir önem verilmişti. Eğitimin herkes için eşit, millî ve laik olması istenmişti. 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve ilkokul müfredat programları ile eğitimde konulan hedeflere ulaşılmaya çalışıldı. Öğrencilerin ilkokul çağına her açıdan donanımlı olması üzerinde dikkatle duruldu. Zira çocukların büyük bir kısmı 1920'li yıllarda gerek ortaokul gerekse liseye devam edemiyordu. Bu durumun önemli sebeplerinden biri okul sayısının yetersizliği idi. Bu eksikliği gidermek için Osmanlı'dan kalma bazı saraylar okula dönüştürülmüş, köylerde seyyar mektep teşkilatı kurulmuştu. Şehit çocukları ve kimsesi olmayan çocuklar için de köy ve şehir yatı mektepleri açılmıştı. Bu sebeple çalışmaya konu olan köy yatı mekteplerinin Cumhuriyetin ilk yıllarında önemli bir yeri vardır.

Maarif Vekâleti ülkenin savaş sebebiyle tahribata uğramış bölgelerinde eğitime verilen önemin artması gerektiğini düşünmekteydi. Eskişehir hem İngiliz hem Yunan işgaline uğramış, derin acılar yaşamış bir kentti ve gereken özeni hak ediyordu. Köy yatı mektepleri ise, okulu ve öğretmeni olmayan köylerin çocuklarını kabul edip, ilkokul düzeyinde eğitim verip, aynı zamanda köy çocuklarına tarla işlerinde yöntem öğretme, hayvan besleme, köy evlerinin günlük ve kışlık ihtiyaçlarını hazırlama yollarını gösteren ve yaptıran okullar olarak düşünülmüştü. Mekteplerin gayesi mezun olan öğrencinin köyüne fayda sağlamasıydı. Şehir mekteplerinde öğrenim hayatlarına devam etmek isteyen öğrenciler de düşünülmüş, benzer akademik seviyede eğitim verilmesi hedeflenmişti. Beş altı köyün öğrencisi bir araya getirilip hem okul hem de öğretmen sorununa çözüm arayan bu mekteplerden biri de Sivrihisar'da açılmıştı.

Köy yatı mektepleri için hazırlanan Köy Mektepleri Müfredat Programı uygulanmıştı. Hazırlanan programda, resim ve el işleri dersleri köy okullarındaki öğrenciler için uyarlanmış, kız öğrenciler için gerekli görülen ev işleri dersleri programa dahil edilmişti. Köylerde ekonomik sebeplerden ötürü üçüncü sınıf bitiminde okuldaki ayrılma zorunda kalan öğrencilerin Türkiye tarihi ve coğrafyası, vatandaşlık bilgisini öğrenmeleri için de yurt bilgisi dersleri programa dahil edilmişti. Ayrıca programla öğrencinin hem rahat hem de sağlıklı eğitim alması önemsenmiş, köy yatı mekteplerinde verilen eğitimle, gerektiği takdirde tadilat, tamirat ve sıhhat işlerine öğrenci ve öğretmenin dâhil olması istenmişti.

Sivrihisar Köy Yatı Mektebi öğretmenlerinin eğitimlerinin dönemin şartlarına göre iyi olduğu söylenebilir. Ayrıca Sivrihisar'a yakın bölgelerdeki Ayaş ve Afyonkarahisar'daki mekteplere kıyasla Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'nin akademik başarısının daha iyi olduğu görülmüştür. Köy okulları için hazırlanan müfredat programının köy yatı mekteplerindeki eğitime sağladığı katkı kuşkusuz önemli bir yere sahipti. Tüm bunlara rağmen mektebin fiziksel şartlarının iyi olduğunu söylemek ise mümkün değildir. 1925 yılının ağustos ayında yatılı öğrenci kapasitesini artırmak için tadilat düşünülmüşse de hayata geçirilememiştir. Maarif Vekâleti tarafından okullara yollanan genelgeye göre, okulların yatılı kısmına alınacak öğrenci sayısı 60 olarak belirlenmişti. Buna rağmen Sivrihisar Yatı Mektebinde yatılı öğrenci sayısı 1925-1926 ders yılında 79'du.

Sivrihisar Köy Yatı Mektebi Osmanlı Devleti döneminde, 1905-1906 yıllarında ticari okul olarak inşa edilmişti. Cumhuriyetin ilanından sonra ise ilköğretimde yaşanan okul ihtiyacı sebebiyle köy yatı mektebine dönüştürülmüştü. Mimari açıdan bakıldığında ise, okulun kat planları ve okul binası

hakkında oluşturulan soru cevap tablosu kıyaslandığında bazı uyumsuzluklar dikkati çekmekteydi. Okul için yapılan kat planlarına harfiyen uyulmadığı görülmüştür.

Sivrihisar Köy Yatı Mektebi'ne dair anılar ve gazetelerde detaylı bilgiye ulaşılamamıştır. Buna rağmen edindiğimiz bilgiler neticesinde Sivrihisar Köy Yatı Mektebi özelinde incelenen köy yatı mekteplerinin önemli bir tecrübe oluşturması ve bu tecrübenin bir miras olarak geleceğe aktırılması yadsınamaz bir gerçektir. Köy çocuklarının eğitimi yönünde dönemin şartları dahilinde önemli adımlar atılmış ve bu adımların büyük ölçüde başarılı olduğu görülmüştür.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Etik kurul iznine gerek yoktur.

Destek Beyanı

Kurum tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Yoktur.

Kaynakça

A. Arşiv Kaynakları- Düstur- Zabıt Cerideleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), DH.HMŞ., 6.12, H.15.9.1334.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu (FK): 180.9.00, Yer No (Y. No): 97.47.7.

BCA, FK: 180.9.00, Y. No: 223.1112.19;23.

BCA, FK: 180.9.00, Y. No: 188. 915.4.

BCA, FK: 180.9.00, Y. No: 7.45.1.

BCA, FK: 180.9.00, Y. No: 233.1164.

BCA, FK: 180.9.00, Y. No: 233.1113. 15.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC) (1.3.1338/1922), Devre (D). 1, Cilt (C). 18,

Birleşim (B). 1.

TBMM ZC, (1.3.1339/1923), D. 1, C. 28, B. 1.

TBMM ZC, (3.3.1340/1924), D. 2, C. 7, B. 2.

TBMM ZC, (6.3.1340/1924), D. 2, C. 7, B. 5.

TBMM ZC, (22.4.1341/1925), D. 2, C. 18, B. 109.

TBMM ZC, (20.3.1926), D. 2, C. 23, B. 73.

TBMM ZC, (20.3.1926), D. 2, C. 23, B. 74.

TBMM ZC, (24.4.1926), D. 2, C. 24, B. 89.

“Maarif Teşkilatına Dair Kanun”. (3 Nisan 1926). Resmî Gazete, (338), s. 522-523.

Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati, Düstur. (1332/1915). İkinci Tertip (5), İstanbul: Matbaa-i Âmire.
“Tevhid-i Tedrisat Kanunu”. (6 Mart 1340/1924). Resmî Gazete, 2 (63), s. 6.

B. Salnameler-Yıllıklar

1925-1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası (1928), Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti, İstanbul:
Devlet Matbaası.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Maarif İstatistikleri 1923-1932, (1933), (26), İstanbul: Devlet ,
Matbaası.

Eskişehir İl Yıllığı 1973, Eskişehir: Uğur Matbaası, [t.y.].

İstatistik Yıllığı: 1930-1931. (1931), (4), İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.

C. Süreli Yayınlar

Dr. Suat Anar, Atatürk Döneminde Kültür ve Eğitim, (Kasım 1981), Çağdaş Eğitim: Aylık Eğitim Öğretim
Dergisi, 6 (61), s. 60-65.

Maarif Hakkında Mühim Mütalaalar. (18 Temmuz 1924). Hâkimiyet-i Millîye, s. 3.

Maarif Müfettişleri Kongresi. (1 Temmuz 1341/1925), Maarif Vekâleti Mecmuası, (3), s. 1-10.

Maarif Vekâleti’nin Amerikan Müşaviri Geliyor. (24 Mayıs 1340/1924), Cumhuriyet, s. 3.

Maarif Vekili Vasıf Bey’in Beyanatı. (9 Mart 1924), Hâkimiyet-i Millîye, s. 1.

Müfettişler Kongresinde İlk Tedrisat. (1 Eylül 1341/1925), Maarif Vekâleti Mecmuası, (4), s. 29-36.

Muallimler Kongresi. (31 Ağustos 1924). Hâkimiyet-i Millîye, s. 2.

Leyli İptidai Hakkında Bir Tamim. (1 Mayıs 1924). Hâkimiyet-i Millîye, s. 2.

Profesör John Dewey Giderken. (31 Ağustos 1924). Hâkimiyet-i Millîye, s. 2.

Sivrihisar Leyli İlk Mektep Talebesi Gezintide. (1 Teşrinisani 1341/1925), Maarif Vekâleti Mecmuası, (5),
s. 112.

Türkiyede Sıhhat ve İctimaî Muavenet teşkilâtının Cümhuriyet devrindeki inkişafı, (Birinci Teşrin 1937),
Poliklinik Aylık Tıp Mecmuası, (52), s. 109-114.

Urfa Mebusu Refet, Türkiye’de İptidai Maarif 2, (Mayıs 1341/1925), Türk Yurdu, 8 (2), s. 141-144.

Yeni Mektepler Küşadı. (17 Mart 1924). Hâkimiyet-i Millîye, s. 3.

D. Araştırma ve İncelemeler

Akyıldız, A. (2003). Maârif-i Umûmiyye Nezâreti. TDV İslam Ansiklopedisi, XXVII, s. 273.

Atatürk’ün Bütün Eserleri 1922-1923. (2004), (14), İstanbul: Kaynak Yayınları.

A. Baran, T. (2010). Atatürk’ün Eğitim Düşüncesi. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu,
haz. Murat Alper Parlak, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

A. Baran, T. (2001). Cumhuriyet Dönemi Devlet Adamlarından: Vasıf Çınar. Atatürk Araştırma Merkezi
Dergisi, XVII (49), 171-201.

Batır, B. (2014). Geleneksel Eğitimden Çağdaş Eğitime Türkiye’de İlköğretim (1908-1924), İstanbul:

Milenyum Yayınları.

Batır, B.-Meşeci Giorgetti, F. (2009). Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları (1919-1938), Türkoloji Kültürü, 2, (4), s. 123-138.

Bozkurt, B. (2020). Cumhuriyet Türkiye'sinin Eğitim Sisteminin İnşası Sürecinde Heyet-i İlmiye Toplantıları. Belgi Dergisi, 2 (19), 1748-1765.

Burgaç, M. (2004), Çifteler Köy Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Çakan, I. (2013). Cumhuriyet Döneminde İlköğretimin Finansman Sorunu ve Mektep Vergisi Uygulaması. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, (2), 85-127.

Dewey, J. (1939). Türkiye Maarifi Hakkında Rapor, İstanbul: Devlet Basımevi.

Dr. Abdülkadir Lütfi Bey. (1933). Su ve Tifo, Sıhhat Almanakı, haz. Mazhar Osman, İstanbul: Kader , Matbaası.

Ergin, O.N. (1977). Türk Maarif Tarihi, 5, İstanbul: Eser Matbaası.

Erşan, M.- Yetim F. (2023). Eskişehir Ermenilerinin Tehciri. Eskişehir Yerel Tarih Çalışmaları, haz. Çağhan Sarı, Eskişehir: Dorlion Yayınları.

Fer, S. (2010). 1923 Yılından Günümüze Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları Üzerine Bir İnceleme. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu, haz. Murat Alper Parlak, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, s. 102.

İlk Mektepler Müfredat Programı (1926) İstanbul: Millî Matbaa.

İlkmektep Müfredat Programı (1930) İstanbul: Devlet Matbaası.

İnan, A. (1983), Düşünceleriyle Atatürk, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnönü, İ. (2018), Hatıralar, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Koylu, Z.- Erdinç, U.C. (2021). 1927 Nüfus Sayımına Göre Eskişehir. Atatürk Yolu Dergisi, 68, 495-530.

Koylu, Z.(2015). Esaretten Özgürlüğe 423 gün İngiliz İşgalinde Eskişehir, Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.

Koylu, Z.- Birgün, M. (2015). Eski Bir Şehrin Hikayesi 1923-1938, Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.

Köy Mektepleri Müfredat Programı (1927) İstanbul: Devlet Matbaası.

Kutluer, İ. (2007). Pozitivizm. TDV İslâm Ansiklopedisi, XXXIV, İstanbul, s. 335-339.

Küçük, C. (2020). Millî Mücadele. TDV İslâm Ansiklopedisi, XXX, s. 76-83.

Marttin, V. (2017). Cumhuriyet'in İlk Beş Yılında Sosyal Hayat. Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi, 1(2), 70-94.

Müezzinoğlu, E. (2012). I.Dünya Savaşı Esnasında Yetim ve Öksüz Çocukların Himayesi ve Eğitimi: Darüleytamlar. History Studies, 4 (1), 399-414.

- Nuhoğlu, H. Y. (1993). Dârüleytam. TDV İslam Ansiklopedisi, VIII, s. 521.
- Onur, B. (2005). Türkiye’de Çocukluğun Tarihi, Ankara: İmge Kitabevi.
- Öztürk, C. (1993). Dârümuallimîn. TDV İslâm Ansiklopedisi, VIII, s. 551-552.
- Salman Bolat, B. (2012). Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları: 1923-1960, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Sazak, E. (2007). Emin Bey’in Defteri, haz. Himmet Kayhan, Ankara: Tolkun.
- Sazak, E. (2007). Meclis Konuşmaları 1920-1950, haz. Himmet Kayhan, Ankara: Tolkun.
- Sezgin, İ. (2009). Sivrihisar. TDV İslam Ansiklopedisi, XXXVII, 289-291.
- Şimşek, S. (2020). Ermeni Malları (Emval-i Metruke) Hakkında Yapılan İlk Düzenlemelerin Hukuki Açıdan Tahlili. Adalet Dergisi, 65,301-333.
- Tuna, S. (2010). Her Devrin Bayramı Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Meşrutiyet Bayramı 1909-1935, İstanbul: Derlem Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2025). Türkiye’de Eğitim ve Kültür Yaşamında Çocuk 1923-1938, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi.
- Yücel, M.S. (2023). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Yatı Mektepleri. History Studies, Cumhuriyetin 100 Yılı Özel Sayısı, 15, 293-313.

Extended Summary

As a result of the wars in the last years of the Ottoman Empire, there were waves of migration from the Balkans and Crimea to Anatolia, and the proportion of poor and needy children increased. During the First World War, the problem of orphans, orphaned and orphaned children came to the agenda and Darüleytams were opened for the protection and education of these children. Dârüleytam, which means ‘home for orphans, orphanage’, was established on 25 November 1914 upon the proposal of Ahmed Şükrü Bey, the Minister of Education of the period, and started to operate as of the beginning of 1915 under the Committee of Union and Progress.

When it came to the period of the National Struggle, the education of orphans and orphans came to the agenda, and the Education Congress convened in Ankara in 1921 was an indication of the value given to education. On 1 March 1922, Mustafa Kemal Pasha gave important information about the education of village children in his speech at the opening of the Grand National Assembly of Turkey. According to him, the governments that had ruled the country for a very long time had wanted to generalise education, but they could not go beyond imitating the East and the West. This situation had brought ignorance. According to him, the main lines of the education policy that had to be implemented were as follows; the real owner of the country and the real element of the social structure was the peasant and the peasant was deprived of education. In order to overcome this deprivation, it was necessary to teach all the peasants to read and write in the first stage of the education policy to be implemented. In addition, the main objective of the education programme should have been to teach geography, history, religion and ethics, and to teach the four operations.

In his opening speech at the Grand National Assembly of Turkey on 1 March 1923, Gazi Mustafa Kemal Pasha spoke of the importance of opening boarding primary schools. According to him, boarding primary schools were one of the institutions necessary for primary education. The current government had recently conducted research and, according to the results, there was a tendency to open boarding primary schools throughout the country. Gathering children from several provinces in a single region would have a significant impact on educational unity, patriotism, and brotherhood. The Ministry of National Education would encourage the opening of boarding schools with all its resources.

Shortly after the proclamation of the Republic on 29 October 1923, the Ministry of Education had initiated efforts to open 25 boarding primary schools in various parts of Anatolia. In May 1924, the Ministry of Education sent a circular to schools and announced that it wanted to open boarding primary schools in regions with favourable conditions. According to the circular, it was very important for the children of villages without schools to receive an education, and the number of students to be enrolled in the boarding section of the schools was set at sixty. Day/non-boarding students would also be admitted to these schools. It was requested to investigate whether there was a suitable building for the establishment of schools, and if a suitable building was found, plans, sketches and photographs should be sent to the Ministry of Education.

In the early years of the Republic, the government also addressed the issue of education being managed by many different institutions. On 3 March 1924, the Turkish Grand National Assembly passed the Education Unification Law, thereby resolving a significant problem in the field of education. The interview given by Education Minister Hüseyn Vasıf (Çınar) after the passage of the Education Unification Law is important for understanding the direction of education. According to Mr. Vasıf, the goal was to develop all educational institutions in the spirit of the Republic. With the Education Unification Law, a system of 'one education, one school, one teaching' would be implemented in Turkey. Additionally, the existence of a general programme to 'protect primary schools from personal influences and destruction' was important for education. The Education Minister emphasised the need to further increase the importance given to education in the war-damaged regions of the country, referring to Anatolia. The Education Minister, who emphasised gender equality, supported the participation of girls in education.

In 1924, one of the important developments in the field of education was the visit of American Professor John Dewey to Turkey upon accepting the invitation of the Ministry of Education. Dewey, who stayed in Turkey for a while, conducted studies and before returning to his country, he gave an interview with a journalist on 26 August 1924 and explained his views. According to Dewey, the adoption of the Law on Unified Education was an important development. Since the children in primary schools were too young, it was not possible to prepare them for a profession. At this stage, the personality and behaviour of children had to be built and teachers had important duties in this regard. In addition, in the education of the students, not only their memory should be emphasised, handicrafts should be given importance and the connection of the students with the village life should be ensured. According to him, school buildings should be suitable for education and there should be playgrounds for students. After returning to his country, Dewey prepared a report on education in Turkey. In his report, he emphasised the importance of village schools for the development of the village and considered it important to establish schools that were connected to village life in Turkish education. In addition to this, at the Teachers' Union Congress held in August 1924, it was decided to work on the importance of co-education in village schools in order to educate girls who could not receive education in the villages.

The issue of eliminating the lack of schools was also brought to the agenda by deputies in the Grand National Assembly of Turkey. Urfa Deputy Refet Bey mentioned the lack of schools in the villages and

stated that there were 30 thousand villages in Turkey without schools and 20 thousand of these villages were composed of villages with 10 or 20 households. According to Refet Bey, the most appropriate solution for these villages was as follows; the opening of 300 boarding primary schools by bringing the villages together (at certain points) could eliminate the primary school problem throughout the country. In addition, 2 thousand teachers were needed for the schools to be opened.

During this period, the former 'darüleytams', which had been managed under the name of "orphanages" by a separate general directorate under the Ministry of Education, were included in the education staff under the name of 'city boarding schools' with the Law on the Organisation of Education. Moreover, the academic year 1925-1926 was an important year for schools. With the 'Law on the Organisation of Education', many regulations were made. According to the law, primary schools were to be opened as city and town day schools, city and town boarding schools, village day schools and village boarding schools.

Children from villages without schools or teachers were accepted into village boarding schools. These schools provided primary education, while also teaching village children how to work in the fields, feed animals, and prepare for the daily and winter needs of village homes. The aim of village boarding schools was for students to become useful members of their villages and families after graduation. Children entering this school brought their own food to the school. The amount of food to be brought was determined by the school administration, the student's family, or the village elders' council. The needs of orphaned or needy village children were met by the villagers in the form of provisions. Additionally, there were separate dormitories for male and female students.

By the 1925-1926 school year, one of the existing village boarding schools was in Sivrihisar. Village boarding schools were opened in both the eastern and western regions of the country. Other village boarding schools operating throughout Turkey were as follows: Artvin, Ardahan, Aşkale, Ayaş, Aydın-Yenipazar, Afyonkarahisar, Ergani, Ahlat, Urfa, Ertuğrul, Bitlis, Bayburt, Pınarhisar, Çaycuma, Çanakkale, Harput, Hopa, Siverek, Şarkikarahisar, Aziziye, Gaziyıntab, Kars, Karakurt, Kütahya, Mardin, Manisa, Malatya, Van, Vona.

At the Sivrihisar Village Yatı School, 4 people were appointed as administrators and 4 people were appointed as teachers. Administrative staff and teachers were appointed to the school as principals. All of the teachers working at the school were graduates of the first instructor school, while 1 of the administrative staff was a graduate of Darülfünun, 1 was a graduate of secondary school and 2 were graduates of the first instructor school. The school also had 81 students. Two of them were day students and 79 were boarders. Before the end-of-year exam, the school had 81 students and all of them took the end-of-year exam. In their exams, 76 of the students were successful and passed to the next grade, while 5 students failed. Of the 5 students who took the resupply exam, 2 students passed to the upper class and 3 students failed.